

УДК 332.2:332.3

А. М. Третяк,

д. е. н., професор, член-кореспондент НААН України, професор кафедри геодезії та землеустрою, Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1154-4797>

В. М. Третяк,

д. е. н., професор, професор кафедри геодезії та землеустрою, Сумський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6779-1941>

І. П. Гетманьчик,

к. е. н., Боярський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2321-2420>

Ю. В. Лобунько,

к. е. н., асистент кафедри садово-паркового господарства, геодезії і землеустрою, Заклад вищої освіти "Подільський державний університет"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1695-9315>

DOI: 10.32702/2306-6792.2023.14.13

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ КОРИДОР РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНО-ЗБАЛАНСОВАНОГО ТА ЕФЕКТИВНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

A. Tretiak,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Chief Researcher, Bila Tserkva National Agrarian University

V. Tretiak,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Geodesy and Land Management, Sumy National Agrarian University

I. Hetmanchyk,

PhD in Economics, Boyar Vocational College of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Yu. Lobunko,

PhD in Economics, Assistant of the Department of Horticulture, Geodesy and Land Organization, Institute of Higher Education "Podilskyi State University"

INSTITUTIONAL CORRIDOR FOR THE DEVELOPMENT OF ENVIRONMENTALLY BALANCED AND EFFICIENT LAND USE

Актуальність проблеми визначення вектора інституційних змін у галузі використання і охорони земель та земельних відносин (галузі землекористування) зумовила розгляд поняття інституційного коридору. З цієї метою нами прийнято гіпотезу існування інституційного коридору при проектуванні інституційного середовища розвитку системи землекористування в Україні. При цьому, у дослідженні використаємо нову інституціонально-поведінкову економічну та теорію інституціональних матриць, яка передбачає наявність двох типів економічних систем, так званих X і Y-економік. Адаже, кожен тип економіки характеризується різним набором економічних інституцій. Відповідно до теорії інституційних матриць, економіка України, інституціональний коридор розвитку системи землекористування, який нами проаналізовано, відноситься до типу X-економіки. Так з'ясовано, що питома вага X і Y інституцій в 1990—1995 рр. складала відповідно 90:10 процентів а в 2016—2020 рр. — 67:33 проценти. Отже, інституціональне середовище розвитку системиземлекористування змінилося в сторону ринкової економіки. Проте, як показують дослідження, оцінка інтегрального управління формуванням сталого (збалансованого) землекористування на національному рівні за період 2010—2020 роки характеризується дуже низькою позитивною закономірністю. Так, інтег-

ральний індекс (Іінт) оцінки збалансованого землекористування в Україні за 10 років змінився на 16 відсотків, або 1,6% в рік, що вказує на низький рівень екологізації землекористування (зміна екологічної стабільності землекористування складала 0,2% в рік), капіталізації землекористування (зміна вартості землекористування складала 0,5% в рік) та соціалізації землекористування (зміна лоланої вартості землекористування складала теж 0,5% в рік).

The relevance of the problem of defining the vector of institutional changes in the field of land use and protection and land relations (the land use sector) has led to the consideration of the concept of an institutional corridor. With this purpose in mind, we hypothesize the existence of an institutional corridor when designing the institutional environment for the development of the land use system in Ukraine. In this research, we will utilize the new institutional-behavioral economic theory and the theory of institutional matrices, which postulates the presence of two types of economic systems, known as X and Y economies. Each type of economy is characterized by a different set of economic institutions. In the X— and Y-theory, economic institutions refer to norms and rules that govern property relations, interactions among land users, wage labor and job creation, ecologization of the economy, and methods of regeneration of land and other natural resources, and principles of determining efficiency. Specifically, for the X economy of land use, the basic economic institutions include redistribution (combining accumulation, coordination, and distribution), ultimate conditional property, cooperation among economic agents in their interactions, wage labor and job creation, penalties and incentives as tools of ecologization of the economy. In the Y economy of land use, for similar functions, economic institutions for the sale and purchase of land and other natural goods, private property and competition, hired labor and job creation, and administration of ecological rent as tools for greening the economy are being developed. According to the theory of institutional matrices, the economy of Ukraine and the institutional corridor for the development of the land use system analyzed in this study belong to the X-type economy. It was found that the relative importance of X and Y institutions in 1990—1995 was 90:10 percent, while in 2016—2020 it shifted to 67:33 percent. Thus, the institutional environment for the development of the land use system has transitioned towards a market economy. However, research shows that the assessment of integrated management for the formation of sustainable (balanced) land use at the national level during the period of 2010—2020 demonstrates very low positive regularity. The integral index (Іінт) of balanced land use in Ukraine over the course of 10 years changed by 16%, or 1.6% per year, indicating a low level of land use ecologization (annual change in ecological stability of land use was 0.2%), capitalization of land use (annual change in land value was 0.5%), and socialization of land use (change in added value of land use amounted to 0.5% per year). The results obtained from determining the boundaries of institutional changes in the development of the land use system in Ukraine (through forecasting the relative importance of X and Y economies of land use) can be used in making policy decisions in the field of land use.

Ключові слова: інституціональний коридор, екологічно-збалансоване та ефективне землекористування.

Keywords: institutional corridor, ecologically balanced and efficient land use.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інституціональний підхід економічної теорії на етапі розвитку економічної науки дедалі більше актуалізується. Сучасна інституціональна економіка може бути представлена трьома основними напрямками: неоінституційною теорією, оригінальним (або класичним) інституціоналізмом та новою інституціонально-поведінковою теорією [1]. Неоінституційна теорія, серед яскравих представників якої можна виділити Р. Коуза, Д. Норта, О. Вільямсона, є частиною неокласичного (або мейнстрім) напрямку економічної думки. Оригінальний інституціоналізм, основоположником якого прийнято вважати Т. Веблена, виходить за межі нео-

інституціональної теорії. По-перше, оригінальний інституціоналізм спирається на міждисциплінарний підхід, тобто вивчає проблеми економіки з огляду на результати досліджень суміжних наук: юриспруденції, соціології, політології та ін. По-друге, відмінною рисою оригінального інституціоналізму від неоінституціональної теорії є еволюційний підхід, що враховує існування ефекту "pathdependence" (ефекту траєкторії попереднього розвитку). Представниками нової інституціонально-поведінкової теорії є А.М. Третяк та В.М. Третяк [1, 2] які обґрунтували, що на сучасному етапі розвитку інституціональної теорії, важливою складовою є — люди (сімейні домогосподарства) — орга-

нізації (уряд, територіальні громади) — правила (законодавство, правила землекористування на місцевому рівні). Другою, важливою складовою, нової інституціонально-поведінкової економічної теорії, вони виділяють, економічний, а відповідно і земельний лад, який розвивається через взаємодію людей та інституцій і інститутів щодо сестейного (збалансованого) розвитку (sustainable development).

В даний час проблема розвитку екологічно-збалансованого та економічно-ефективного землекористування актуальна як для України [3, 4, 5, 6, 7], так і для ряду іноземних держав [8, 9, 10], які активно імплементують земельні реформи протягом останніх десятиліть. Також, урядом України прийнято перелік пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок, куди включено "Екологічно збалансоване та ефективне землекористування" [11].

На наш погляд, найефективніше проблема розвитку екологічно-збалансованого та економічно-ефективного землекористування може бути досліджена в рамках парадигми оригінального інституціоналізму. По-перше, комплекс аспектів екологічно-збалансованого та економічно-ефективного землекористування крім економічних торкається питань екологічного та правового регулювання і політики. По-друге, на наш погляд, неможливо аналізувати якість збалансованого землекористування в конкретний момент часу без прив'язки до історичного контексту дослідження даної проблеми.

З одного боку, інституції, що формують систему землекористування, постійно змінюються під впливом інституційного дизайну. З іншого боку, спираючись на тезу К. Polanyi [12], про існування інституційної матриці, яка характеризується незмінною складовою базових домінуючих інституцій економічної системи, можна допустити наступне. Інституціональний дизайн не в змозі кардинально змінити інституційну основу розвитку системи землекористування, яка формувалася протягом тривалого часу і є своєю константою.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження, на прикладі розвитку системи землекористування України, гіпотези існування меж інституційних змін, тобто наявності інституційного коридору.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Термін "інституціональний коридор" не увійшов до активного вокабуляра сучасних ук-

раїнських економістів. По-перше, сам підхід інституційної економіки новий для вітчизняної науки. По-друге, інституціональна теорія з її термінологічним апаратом, який поки що не устоявся, досить часто оперує поняттями, різними за написанням, але є синонімами за змістом. Ідея "інституційного коридору" (institutional corridor) привертає увагу вчених, які досліджують механізми інституційної трансформації. Термін виник на початку 2000-х років у працях політологів. У політології цей термін чітко прив'язаний до обмежень у правилах. Економісти пішли далі і окрім вивчення формальних та неформальних правил запропонували пошук фундаментальних основ цих правил та поведінки людей.

Категорія "інституційний коридор" у дослідженнях сучасних економістів лише починає формуватись. Сам термін "коридор" з'являється у роботах Х. Хануша та С. Кірдіної наприкінці 2000-х — на початку 2010-х років. Їхні концепції неошумпетеріанського коридору та еволюційного коридору припускають наявність певних рамок, меж, обмежень, що роблять незмінними основні якісні параметри системи, яка може змінюватись лише у певному діапазоні. За Х. Ханушем, інституційний коридор є зоною розвитку економічної системи в часі. Всередині коридору економічна система може функціонувати та змінюватись без загрози порушення її цілісності [13]. С.Кірдіна вважає, що еволюційний коридор забезпечує сталість у співвідношенні основних та комплементарних інститутів при домінуванні тих базових інституцій, які притаманні інституційній матриці аналізованої економічної системи [14]. Підтримуючи підходи С. Кірдіної та Х. Хануша, інституціональний коридор розвитку системи землекористування повинен аналізуватися саме щодо "меж", які сприяють або перешкоджають економічному розвитку.

Ксензова В. Е. і Ксензов С. В. під терміном "інституціональний коридор" розуміють "напрямок розвитку економічної та соціальної системи в часі, що передбачає наявність формальних та неформальних меж і сприяє чи перешкоджає реалізації економічної, соціальної та духовної енергії суб'єктів даної системи" [15]. На їх думку інституціональний коридор визначає вектор руху сукупної енергії соціуму, що поєднує енергію фізичну, духовну та соціальну. Перша проявляється в соціумі як економічна дія, друга — як духовно-ідеологічна дія, третя — як дія у сфері соціальних взаємин індивідів даного конкретного соціуму між собою та їх взаємодія з іншими соціумами.

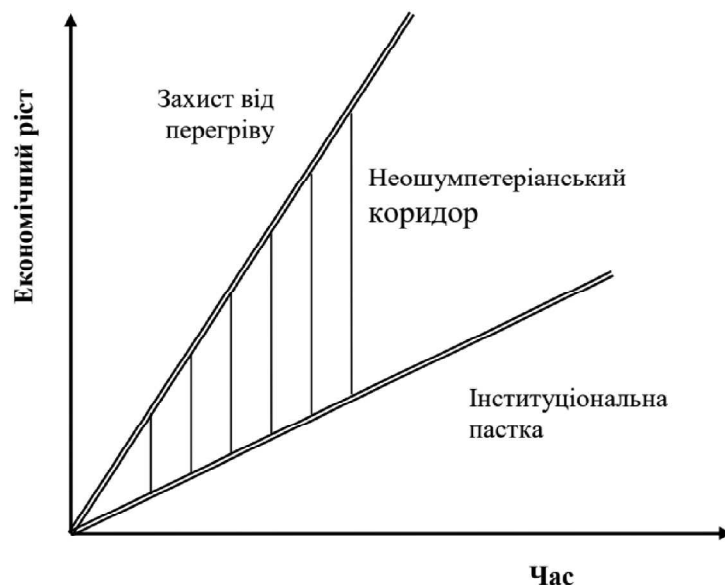

Рис. 1. Неошумпетеріанський коридор

Джерело: розроблено з використанням джерела [16].

Австрійський економіст Х. Хануш (H. Hanusch) є автором концепції неошумпетеріанського коридору [16]. Графічно даний коридор є область між двома прямими, розташованими в системі координат часу (вісь абсцис) і економічного зростання (вісь ординат) (рис. 1).

Неошумпетеріанський підхід, орієнтований не так на фінансову і фіскальну сторону економічного розвитку, а на промислову динаміку і структурні зміни у реальному секторі, і є конкурентоспроможним і привабливішим для галузі землекористування. Особливу роль в процесі цього підходу відіграє творча і новаторська діяльність, до якої у галузі землекористування ми відносимо і сферу землевпорядкування. Відповідно, неошумпетеріанський коридор є зоною розвитку економічної системи в часі. Всередині коридору економічна система може функціонувати та змінюватися без загрози порушення її цілісності: нижня межа ко-

ридору захищає систему від руйнування через можливу стагнацію, верхня — від перегріву та подальшого "вибуху" внаслідок надто активних інституціональних змін. В.Е. Ксєнзова, С.В. Ксєнзов вносять до категоріального апарату інституційних досліджень поняття "інститут-коридор". Автори визначають інститути-коридори як базові інституції інституційної матриці, своєрідні канали передачі інформації, які задають певний напрямок перетворенням, що відбуваються в економічній системі [17].

Б.А. Ерзнкян, розмірковуючи про причини успіхів і невдач реформування в Польщі, Німеччині, Японії, США, Великобританії та інших країнах, виводить "формулу успіху" реформ з точки зору теорії інституціоналізму. Вчений вважає, що для досягнення мети реформ слід керуватися не однією панівною доктриною ринкових інституцій як єдино вірною, а дотримуватися комбінації підходів, тобто необхідно

Таблиця 1. Функції і зміст економічних інституцій в моделі X і Y-економік*

Функції економічних інституцій	Базові інституції X-економіки	Базові інституції Y-економіки
Рух благ	Редистрибуція (аккумуляція-погодження-розподіл)	Обмін (купівля-продаж)
Закріплення благ	Верховна умовна власність	Приватна власність
Взаємодія економічних агентів	Кооперація	Конкуренція
Організація праці та збільшення робочих місць**	Наймана праця**	Договірна праця**
Екологізація економіки	Штрафи та стимули**	Адміністрування екологічної ренти**
Сигнали зворотного зв'язку (ефективність)	Зниження витрат; (X-ефективність)	Зростання прибутку; (Y-ефективність)

Джерело: * розроблено з використанням джерела [20].

** авторські уточнення та доповнення.

брати до уваги ринкові, державні та суспільні інститути, спираючись на особливості інституційних систем конкретної держави. Під інституційними тунелями (коридорами) Б.А. Єрзьян має на увазі той вектор інституційних змін, який "виведе" країну на шлях економічного розвитку [18].

С.Г. Кірдіна, досліджуючи принцип симетрії-дисиметрії Кюрі, обговорює проблему еволюційного коридору інституціональних змін у суспільних системах [19]. Вона зазначає, що існування еволюційного коридору демонструє незмінними основні якісні параметри системи, яка може змінюватись лише у певному діапазоні. Наголошується, що еволюційний коридор забезпечує сталість у співвідношенні основних та комплементарних інституцій при домінуванні тих базових інституцій, які притаманні інституційній матриці аналізованої економічної системи. Слід зазначити, що за змістом поняття еволюційного коридору С.Г. Кірдіною найбільшою мірою відповідає основному змісту терміна "інституціональний коридор", взятому за основу цієї статті. Враховуючи вищезгадані трактування, можна запропонувати на найбільш повне, на наш погляд, визначення інституційного коридору розвитку системи землекористування "як меж інституційних змін, що виявляються в результаті феномену інертності інституційної матриці на фоні постійно змінного інституційного дизайну системи землекористування".

Дослідити прояв інституційного коридору найкращим чином, на наш погляд, дозволяє теорія інституційних матриць, або Х-, У теорія, розроблена С.Г. Кірдіною. По-перше, ця теорія демонструє причинно-наслідкові зв'язки наявності інституціонального коридору з матеріально-технологічним середовищем економічної системи. По друге, Х, У теорія пояснює інертність характеру інституціонального коридору з погляду довгострокового еволюційного контексту. С.Г. Кірдіна показує, що можна виділити два типи економічних систем: в одних домінують інституції Х-матриці, в інших — інституції У-матриці. Відповідно автор теорії виділяє два типи економік, тобто Х-і У-економіки. Таким чином, можна зробити висновок, що інституціональний коридор еволюційних процесів для кожного типу економіки характеризуватиметься переважанням дії економічних інституцій або Х, або У типу.

Під економічними інституціями в Х-, У теорії розуміються такі норми і правила, які відповідають за організацію відносин власності, взаємодію суб'єктів землекористування, най-

мана праця та збільшення робочих місць, екологізація економіки та способи відтворення земельних та інших природних благ і принципи визначення ефективності. Зокрема, для Х економіки землекористування базовими економічними інституціями є редистрибуція (у якій поєднуються акумуляція — узгодження — розподіл), верховна умовна власність, кооперація при взаємодії економічних агентів, наймана праця та збільшення робочих місць, штрафи та стимули як інструменти екологізації економіки. У У економіці землекористування для аналогічних функцій розвиваються економічні інституції купівлі-продажу земельних та інших природних благ, приватної власності та конкуренції, наймана праця та збільшення робочих місць, адміністрування екологічної ренти як інструменту екологізації економіки землекористування.

Відповідно до теорії інституційних матриць, економіка України, інституціональний коридор розвитку системи землекористування який нам важливо проаналізувати в першу чергу, відноситься до типу Х-економіки. Для оцінки результатів аналізу інтерес представляє характер зміни вектора розвитку системи землекористування в Україні. Інституціональний коридор виявляє свою дію в процесі інституціональних змін. Ми вважаємо, що, вивчаючи динаміку відповідних законів, інших нормативно-правових актів та їх зміст, можна охарактеризувати процес інституціонального дизайну системи землекористування, тобто політику спрямованих змін у цій сфері. Дослідження інституціонального дизайну системи землекористування проводилося на базі пропонуваного авторами методу "mixed approach", що поєднує якісний, кількісний і порівняльний аналіз інституцій. По-перше, вивчалася еволюційна динаміка інституцій системи землекористування і земельних відносин. По друге, здійснювався контент-аналіз нормативно-правових актів та інших наукових джерел, що описують правила функціонування системи землекористування і земельних відносин, з метою виявлення дій тих чи інших економічних інституцій у законодавчій базі з 1990 по 2020 р. По-третє, проводився порівняльний аналіз отриманих результатів в Україні з результатами інших досліджень (докладніше див [21]).

Для доказу існування інституційного коридору розвитку системи землекористування в Україні досліджувалася еволюційна динаміка інституцій. Коротка історична реконструкція еволюції інституційних форм системи землекористування в Україні може бути для нагляд-

Таблиця 2. Інституціональний коридор розвитку системи землекористування в Україні

Юридичні норми X і Y інституцій	Періоди в роках					
	1990-1995	1996-2000	2001-2005	2006-2010	2011-2015	2016-2020
	в % частка інституцій					
X	90	85	60	55	70	67
Y	10	15	40	45	30	33

ності розглянута на прикладі праці "Історія земельних відносин і землеустрою в Україні" [22]. У період Київської Русі (IX—XI століття) основною формою землекористування була громада, і общини, які підпорядковувалися главі держави — великому князю. Починаючи з XI століття стала з'являтися така форма землеволодіння, як княжа вотчина, коли князь за особливі заслуги наділяв своїх дружинників землями. Вотчина передавалася у спадок, тобто, на перший погляд, була не державною, а індивідуальною власністю. У той самий час історичні факти свідчать про наявність обмежень: вотчини виділялися і було відібрано державної владою, оскільки за певні провини власників вотчин могли позбавити їх земель; обов'язковою умовою знаходження вотчини у віданні дружинника було проходження державної служби. Отже, фактичним, верховним власником вотчини залишалося держава. У XV столітті з'являється форма помісної власності на землю. Земельні маєтки переходили у спадок, але не могли бути куплені та продані. Таким чином, маєтку також являли собою "вкладений" елемент власності державної влади. Помісна власність збереглася до скасування кріпосного права в 1861 р. Існувала така форма власності на землю, як церковна, коли певні земельні території закріплювалися за церковними та монастирськими вотчинами. Але й цей вид власності мав низку обмежень під час обміну таких земель, а також їх вилучення на користь держави.

Реформа 1861 р. передбачала права селян на володіння певною земельною площею після звільнення від кріпацтва. Проте селянин міг володіти своєю землею лише залишаючись членом громади, оскільки залежав, наприклад, умов черезсмужжя, оскільки правила посіву і жнив визначалися всією громадою. Століпінська реформа початку XX століття передбачала вихід селян із громади та створення власних індивідуальних господарств на належних лише їм земельних висівках. Як відомо, дана реформа була успішною, зокрема через те, що селяни вимагали зрівняльного переділу [22].

Специфіка системи землекористування в Україні була усвідомлена багатьма дослідника-

ми ще в дореволюційний період. Зокрема, про чільну роль держави в організації системи землекористування на території України протягом багатьох століть [22]. У радянський період історії України головними формами землекористування були колгоспи та радгоспи: держава передавала землю колгоспам і радгоспам для ведення на них сільськогосподарського виробництва та організації соціального життя сільського населення, переважно зайнятого у цьому виробництві. У післяперебудовний період було прийнято закони та інші нормативно-правові акти ринкового регулювання земельних відносин та організації землекористування. На перший погляд, простежується дія зовсім іншого, нового для України, механізму встановлення прав земельної власності. З іншого боку, не можна не помітити появу законів, спрямованих на посилення державного контролю в частині землекористування. Якісний контент-аналіз та кількісний аналіз інституційних змін постперебудовного періоду докладно викладено в роботах [21, 22]. Спочатку визначалася інформаційна база, що складається з нормативно-правових актів, що регулюють земельні відносини. Потім здійснювався за позовом інституційних норм, що описують прояв інституцій X або Y типу: якщо документ лише описував правила, визначені в більш ранньому нормативно-правовому акті, він виключався з вибірки. Далі проводився якісний контент аналіз тексту нормативно-правових актів: здійснювався пошук тез, що стосуються опису X або Y інституцій, що становлять інституційний дизайн цього документа. Нарешті, підраховували кількість інституцій X або Y типу, виявлених на попередньому етапі. Результати кількісного аналізу (табл. 2) показують, що у системі землекористування незалежної України зберігається інституціональний коридор, який характеризується стійким домінуванням інституцій X типу.

Результати якісного та кількісного аналізу зіставлялися з висновками аналогічних досліджень. Дані соціопитувань компанією GfK на замовлення Світового Банку [23] свідчили, що станом на грудень 2018, 45% заперечували скасування мораторію (тобто або підтримували або поки не мали позиції). Згідно з офіційною статистикою, на 1 січня 2020 р. частка державної і комунальної власності на землю в Україні становить 47,5% [24]. Таким чином, соціологічні та статистичні дослідження підтверджують наявність у розвитку системи землекористування інституційного коридору X типу.

Як показують дані табл. 2, питома вага X і Y інституцій в 1990—1995 рр. складала відповід-

но 90:10 процентів а в 2016—2020 рр. — 67:33 проценти. Отже, інституціональне середовище розвитку системи землекористування змінилося в сторону ринкової економіки. Проте, як показують дослідження українських вчених у праці "Оцінка ефективності управлінських дій щодо формування збалансованого землекористування" [25] оцінка інтегрального управління формуванням сталого (збалансованого) землекористування на національному рівні за період 2010—2020 роки характеризується дуже низькою позитивною закономірністю. Так, інтегральний індекс (Іінт) оцінки збалансованого землекористування в Україні за 10 років змінився на 0,16 одиниці, що вказує на низький рівень екологізації землекористування (зміна екологічної стабільності землекористування складала 0,2% в рік), капіталізації землекористування (зміна вартості землекористування складала 0,5% в рік) та соціалізації землекористування (зміна лоланої вартості землекористування складала теж 0,5% в рік).

Отже, в Україні, як і раніше, зберігається інституціональний коридор з домінуванням Х-інституції, незважаючи на її трансформацію та розвиток Y-інституції.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В Україні спроба в післяперебудовний період запровадити ринкову модель системи землекористування не призвела до безумовного її домінування. В країні становище Х-інституції залишилося превалюючим, хоча ці інституції були значно модернізовані і доповнені інституціями ринку, чи Y-економікою. До функцій Х і Y-економічних інституцій додано екологічну складову: екологізація економіки землекористування. Таким чином, застосування теорії інституціональних матриць дозволило визначити інституціональні коридори у розвитку системи землекористування, межі якої, як ми вважаємо, залишаться малозмінними в перспективі, що можна використовувати при прийнятті зважених політичних рішень у частині формування еколого-безпечного та ефективного землекористування. За підсумками методу "mixed approach" визначено інституціональний коридор еволюції системи землекористування, зумовленої якістю інерційності інституціональної матриці. Результати визначення меж інституціональних змін розвитку системи землекористування в Україні (через прогнозування, залежно від тенденції змін, питомої ваги Х і Y-економік землекористування) можуть бути використані при прийнятті політичних рішень у галузі землекористування.

Перспективи подальших розвідок закладаються в дослідженні частки впливу складових Х і Y-економік землекористування на їх ефективність.

Література:

1. Третяк А.М. Землевпорядкування в Україні: розвиток на засадах новітньої інституціонально-поведінкової теорії. монографія / А.М. Третяк, В.М. Третяк, Т.М. Прядка, Л.А. Гунько, Н.А. Третяк; [за заг. ред. А.М. Третяка]. Біла Церква: "ТОВ "Білоцерківдрук", 2023. 224 с.

2. Третяк А.М. Третяк В. М. Новітня інституціонально-поведінкова економічна теорія: сутнісні ознаки для економіки землекористування. Проблеми і перспективи інноваційного розвитку аграрного сектора економіки в умовах інтеграційних процесів: матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річчю екон. освіти в ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, 3—4 жовтня 2019 р. У 2 ч. Ч. 1 / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. — Харків: ХНАУ, 2019. 277 с. С. 251—255.

3. Добряк Д.С. Теоретичні засади сталого розвитку землекористування у сільському господарстві. К.: Урожай, 2004. 136 с.

4. Другак В.М. Екологія землекористування в системі суспільних земельних інтересів України. Науковий вісник НАТУ України. 2013. Вип. 23.17. С. 72—79.

5. Макарова В.В. Концептуальні засади структуризації системи сільськогосподарського землекористування: еколого-економічна модель: монографія. Суми: Університетська книга, 2019. 97 с.

6. Третяк, А.М. Екологія землекористування: теоретико-методологічні основи формування та адміністрування: Монографія / А.М. Третяк. Херсон: Грін Д.С., 2012. 440 с. Бібліогр.: С. 380—394.

7. Третяк А.М. Земельні ресурси та їх використання: навч. пос. / Третяк А.М., Третяк В.М., Прядка Т.М., Трофименко П.І., Трофименко Н.В. [за заг. ред. А.М. Третяка]. Біла Церква: "ТОВ "Білоцерківдрук", 2022. 304 с.

8. Colin J.-Ph. Disentangling Intra-Kinship Property Rights in Land: A Contribution of Economic Ethnography to Land Economics in Africa // Journal of Institutional Economics. 2008. Vol. 4, vol 2. P. 231—254.

9. Deaton B. James. A Review and Assessment of the Heirs' Property Issue in the United States // Journal of Economic Issues. 2012. Vol. 46, vol 3. P. 615—632.

10. Neale W. C. Property in Land as Cultural Imperialism: or, Why Ethnocentric Ideas won't work in India and Africa // *Journal of Economic Issues*. 1985. Vol. 19. No. 4. P. 951—958.

11. Перелік пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 травня 2023 р. № 463.

12. Polanyi K. *The Livelihood of Man (Studies in Social Discontinuity)*. N. Y.: Academic Press Inc., 1977

13. Hanusch H., Pyka A. (2007). *The Principles of Neo-Schumpeterian Economics* // *Cambridge Journal of Economics*. Vol. 31 (2). P. 275—279.

14. Кирдина С.Г. Модели экономики в теории институциональных матриц. ЭНСР. №2 (37). 2007. С. 34—51.

15. Ксензова В. Э., Ксензов С. В. "Институциональный коридор" как категория социально-экономического анализа // *Журнал экономической теории*. 2019. Т. 16. №3. — С. 488—497.

16. Hanusch H., Pyka A. (2007). *The Principles of Neo-Schumpeterian Economics* // *Cambridge Journal of Economics*. Vol. 31. P. 275—279.

17. Ксензова В.Э., Ксензов С.В. Влияние духовного императива на формирование системы институтов-коридоров Х экономики // *Журнал институциональных исследований*. 2014. №1. Т. 6. С. 107—118.

18. Ерзнкян Б.А. Неолиберальные "коридоры" и институциональные "тоннели" // *Теория и практика институциональных преобразований в России: сб. науч. тр. Вып. 24. М.: ФГБУН ЦЭМИ РАН, 2012. С. 6-32. С. 19—20.*

19. Кирдина С.Г. Институциональные изменения и принцип Кюри // *Экономическая наука современной России*. 2011. №1 (52). С. 19—38.

20. Кирдина С.Г. Модели экономики в теории институциональных матриц. ЭНСР. №2 (37). 2007. С. 34—51.

21. Третяк А.М., Третяк В.М., Третяк Н.А. *Земельна реформа в Україні: тенденції та наслідки у контексті якості життя і безпеки населення: [монографія] / А.М. Третяк, В.М. Третяк, Н.А. Третяк; під заг. ред. А.М. Третяка. — Херсон: Грінь Д.С., 2017. 522 с.*

22. Третяк А.М., Прядка Т.М., Гетманьчик І.П. *Історія земельних відносин і землеустрою в Україні. [текст] підручник / Третяк А.М., Т. М. Прядка, І. П. Гетманьчик. — Херсон: Херсон: Олді-Плюс, 2017. 420 с.*

23. *Функціонування ринку сільськогосподарських земель в Україні. Стан земельних*

відносин в Україні. Факти. №2 2019. Березень. URL: <http://www.kse.org.ua/uk/research-policy/land/analytical/?newsid=2569>.

24. *Земельний довідник України 2020. Електронний ресурс: <https://agropolit.com/spets-proekty/705-zemelniy-dovidnik-ukrayini--bazadanih-pro-zemelniy-fond-krayini>.*

25. Третяк А. М., Третяк В. М., Прядка Т. М., Капінос Н. О., Третяк Н. А. *Оцінка ефективності управлінських дій щодо формування збалансованого землекористування. Агросвіт. 2022. № 4. С. 3—9.*

References:

1. Tretiak, A.M. Tretiak, V.M. Pryadka, T.M. Gunko, L.A. and Tretiyak, N.A. (2023), *Zemleporiadkuvannya v Ukraini: rozvytok na zasadakh novitn'oi instytutsional'no-povedinkovoi teorii* [Land management in Ukraine: development based on the latest institutional-behavioral theory], "Bilotserkivdruk" LLC, Bila Tserkva, Ukraine.

2. Tretiak, A. and Tretiak, V. (2019), "The latest institutional-behavioral economic theory: essential features for the economics of land use", *Problemy i perspektyvy innovatsijnoho rozvytku ahrarnoho sektora ekonomiky v umovakh intehratsijnykh protsesiv: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysviach. 90-richchju ekon. osvity v KhNAU im. V.V. Dokuchaieva* [Problems and prospects of innovative development of the agrarian sector of the economy in the conditions of integration processes; materials of the International scientific and practical conference, dedicated to the 90th anniversary of Economic of education at KhNAU named after V.V. Dokuchaev], KhNAU, Kharkiv, Ukraine, October 3—4, vol. 1, pp. 251—255.

3. Dobryak, D. (2004), *Teoretychni zasady staloho rozvytku zemlekorystuvannya u sil's'komu hospodarstvi* [Theoretical principles of sustainable development of land use in agriculture], Urozhai, Kyiv, Ukraine.

4. Drugak, V. (2013), " Ecology of land use in the system of public land interests of Ukraine ", *Scientific bulletin of NLTU of Ukraine*, vol 23.17, pp. 72—79.

5. Makarova, V. (2019), *Kontseptual'ni zasady strukturyzatsii systemy sil's'kohospodars'koho zemlekorystuvannya: ekoloho-ekonomichna model'* [Conceptual principles of structuring the system of agricultural land use: ecological and economic model: monograph], University's book, Sumy Ukraine.

6. Tretiak, A. (2012), *Ekolohiia zemlekorystuvannya: teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannya ta administruvannya* [Ecology of land

use: theoretical and methodological foundations of formation and administration], Green D.S., Kherson, Ukraine.

7. Tretiak, A. Tretiak, V. Pryadka, T. Trofi'menko, P. and Trofimenko, N. (2022), Zemel'ni resursy ta ikh vykorystannia [Land resources and their use], Belotserkivdruk LL, Bila Tserkva, Ukraine.

8. Colin, J.-Ph. (2008), "Disentangling Intra-Kinship Property Rights in Land: A Contribution of Economic Ethnography to Land Economics in Africa", Journal of Institutional Economics, Vol. 4, no 2, pp. 231—254.

9. Deaton, B. J. (2012), "A Review and Assessment of the Heirs' Property Issue in the United States", Journal of Economic Issues, Vol. 46, no 3, pp. 615—632.

10. Neale, W. C. (1985), "Property in Land as Cultural Imperialism: or, Why Ethnocentric Ideas won't work", India and Africa Journal of Economic Issues, Vol. 19, No. 4, pp. 951—958.

11. Cabinet of Ministers of Ukraine (2023), Resolution "List of priority thematic directions for scientific research and scientific-technical developments for the period up to 2023", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-2023-%D0%BF#n2> (Accessed 28 June 2023).

12. Polanyi, K. (1977), The Livelihood of Man (Studies in Social Discontinuity), Academic Press Inc NY, USA.

13. Hanusch, H. and Pyka, A. (2007), "The Principles of Neo-Schumpeterian Economics", Cambridge Journal of Economics, Vol. 31 (2), pp. 275—279.

14. Kirdyna, S. (2007), "Economic models in the theory of institutional matrices", ENSR. Vol. (37), pp. 34—51.

15. Ksienzova, V. and Ksienzov, S. (2019), "Institutional corridor" as a category of social and economic analysis" Journal of economic theory, Vol. 16, no. 3, pp. 488—497.

16. Hanusch, H. and Pyka, A. (2007), "The Principles of Neo-Schumpeterian Economics", Cambridge Journal of Economics. Vol. 31, pp. 275—279.

17. Ksenzova, V. and Ksenzov, S. (2014), "The influence of spiritual imperative on the formation of the system of institutes-corridors of the X economy", Journal of institutional research. Vol. 1, no. 6, pp. 107—118.

18. Erznkyan, B. (2012), "Neoliberal "corridors" and institutional "tunnels", Theory and practice of institutional transformations in Russia: collection of scientific works, vol 24, pp. 6—32, pp. 19—20.

19. Kirdyna, S. (2011), "Institutional changes and the Curie principle", Economic science of modern Russia. Vol. 1 (52), pp. 19—38.

20. Kirdyna, S.G. (2007), "Economic models in the theory of institutional matrices", ENSR, vol. 2 (37), pp. 34—51.

21. Tretiak, A., Tretiak, V. and Tretiak, N. (2017), Zemel'na reforma v Ukraini: tendentsii ta naslidky u konteksti iakosti zhyttia i bezpeky naselennia [Land reform in Ukraine: trends and consequences in the context of the quality of life and safety of the population], Grin D.S., Kherson, Ukraine.

22. Tretiak, A., Pryadka, T. and Hetmanchyk, I. (2017) Istoriia zemel'nykh vidnosyn i zemleustroiu v Ukraini [History of land relations and land management in Ukraine], Oldi-Plus, Kherson, Ukraine.

23. Kyiv School of Economics (2019), Bulletin "State of land relations in Ukraine. The facts", Vol. 2, available at: (Accessed 28 June 2023) <http://www.kse.org.ua/uk/research-policy/land/analytical/?newsid=2569>.

24. agropolit.com (2020), "Land Directory of Ukraine", available at: <https://agropolit.com/spetsproekty/705-zemelny-dovidnik-ukrayini--baza-danih-pro-zemelny-fond-krayini> (Accessed 28 June 2023).

25. Tretiak, A., Tretiak, V., Pryadka, T., Kapinos, N. and Tretiak, N. (2022), "Assessment of the effectiveness of managerial actions in forming balanced land use", Agrosvit, Vol. 4, pp. 3—9. *Стаття надійшла до редакції 10.07.2023 р.*

<https://nauka.com.ua>

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663